

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В БАГАТОНАЦІОНЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті розглянуто характеристику педагогічних умов підготовки до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі. Автор статті зазначає, що підготовка майбутніх фахівців до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі передбачає дотримання охарактеризованих у статті педагогічних умов, які забезпечують впровадження в освітній процес активних методів і сучасних форм навчання.

Ключові слова: професійна підготовка; багатонаціональне середовище; професійна діяльність; педагогічні умови.

Вступ. В умовах формування єдиної світової економіки відбувається руйнування національного суверенітету держав та, як наслідок, співіснування людей в багатонаціональному середовищі. З огляду на це перед сучасною педагогічною наукою постає питання підготовки майбутніх фахівців до роботи в нових умовах. Від професійної підготовки майбутнього фахівця залежить результативність протікання соціальних процесів, урегульованість суспільних відносин, потужність діяльності соціальних інститутів, реалізація міжнародних і державних програм та проектів, готовність молоді до прояву активної громадянської позиції.

Майбутні фахівці повинні бути підготовлені до виконання професійних завдань у багатонаціональному середовищі. Рівень їх професіоналізму перебуває у прямій залежності від соціальної мобільності, тому виникає необхідність підготувати здобувачів вищої освіти до ефективної участі в міжкультурній комунікації. Такий підхід акцентує увагу на результатах підготовки, причому в якості результату розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність майбутнього фахівця діяти в багатонаціональному середовищі.

Питанню педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців приділяють свою увагу такі вчені А. Алексюк, П. Підкасистий, О. Федорова та інші. У нашій статті ми розглянемо педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі.

Мета статті розкрити сутність поняття «педагогічна умова» та охарактеризувати визначені педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Для успішної підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі необхідно визначити ті педагогічні умови, які сприятимуть цьому процесу, і тим самим забезпечать підвищення якості

їх професійної підготовки. Звернемось до змісту поняття «умови» і з'ясуємо його основні характеристики.

У тлумачному словнику української мови *умову* розуміють як необхідну обставину, яка робить можливим здійснення, створення утворення чого-небудь або сприяє чомусь [8].

Умова розглядається як категорія, що виражає відношення предмета до оточуючих його явищ, без яких цей предмет існувати, розвиватися не може [11]. Поняття *умови* розглядають як фактори (причину, дію, результат дії) завдяки яким має місце наявність об'єкту, явища, стану, процесу [10].

Умови – це необхідні обставини, що забезпечують можливість здійснення освіти [12].

У педагогіці *умова* – це обставина, фактор та сукупність заходів, що впливають на ефективність функціонування педагогічної системи [16].

Опрацьовані літературні джерела свідчать про те, що поняття «умова» розглядається у полі дослідження багатьох наук: філософії, історії, соціології, психології, педагогіки. *Умова* є загальнонауковим поняттям, що визначає головним чином упорядкований комплекс заходів. У контексті досліджуваної проблеми особливого значення набувають ті доповнення до визначення «умова», які акцентують увагу на розвитку особистості. В науково-педагогічній літературі умови визначаються як: зовнішня обставина, що має істотний вплив на протікання педагогічного процесу, в тій чи іншій мірі конструйованого педагогом, який передбачає досягнення певного результату; результат цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення мети; внутрішня обставина, що виступають похідними завданнями відповідного педагогічного процесу та являють собою сукупність заходів, спрямованих на підвищення ефективності педагогічної діяльності; сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних мож-

ливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [5]; структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей [6].

Педагогічна система не може успішно функціонувати та мати розвиток без визначеного комплексу педагогічних умов. Для підготовки здобувачів вищої освіти до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі необхідно визначити саме ті, що сприятимуть успішному функціонуванню кожного компонента даного процесу.

Вплив багатонаціонального середовища висуває свої вимоги до спрямованого засвоєння культурних цінностей інших народів на основі знання власної культури. До елементів середовища відносять: об'єкти навколишньої дійсності; суб'єкти виконання різних видів діяльності; специфіку процесу формування та розвитку особистості; засоби, методи і форми організації та реалізації освітнього процесу.

Педагоги розглядають умову як сукупність різних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, формування особистості її поведінку, виховання і навчання [14].

Відповідно до даних визначення, під педагогічними умовами як складової підготовки до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі будемо розуміти організацію зовнішніх та внутрішніх впливів, зокрема відбір, конструювання та застосування елементів змісту, методів і прийомів, а також організаційних форм навчання.

Спираючись на думки вчених та ґрунтуючись на професійних вимогах і на принципах загальногуманітарної підготовки студентів, виділимо педагогічні умови, здатні, на нашу думку, забезпечити ефективну підготовку до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі: застосування культурологічного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців; міжпредметна координація у навчанні професійних дисциплін та дисциплін загальногуманітарного циклу; формування ціннісного ставлення до міжкультурних відмінностей представників різних культур у багатонаціональному середовищі; розвиток позитивної мотивації до взаємодії з представниками національних меншин у багатонаціональному середовищі.

Культура в педагогіці визначається як різноаспектне та водночас багатofункціональне явище. Культурологічний підхід орієнтований на вивчення культури, її матеріальних та духовних цінностей. Сутність такого підходу в освіті зумовлена процесами гуманізації й гуманітаризації та полягає у вихованні людини, її культури та моральності, спрямованої на збереження й відтворення світових культурних цінностей [9].

Цілеспрямоване використання культурологічного підходу при дослідженні та впливі на діяльність особистості в сучасному суспільстві визначено повнотою зв'язків та відносин людини з іншими культурами, а також з підсистемами власної культури, зіставляючи її з іншими соціальними явищами.

Щодо культурологічного підходу можна трактувати засвоєння культури як процес особистісного відкриття, створення світу культури в собі, участі в діало-

зі культур, при якому відбувається індивідуально-особистісна актуалізація закладених в ній смислів. На думку П. Гуревича, цінність виражає людський вимір культури, втілює в собі ставлення до форм людського буття. «Вона як би стягує все духовне різноманіття до розуму, почуттів і волі людини. Таким чином, цінність – це не тільки «свідоме», а й життєво, екзистенційно відчуте буття» [3, с. 51].

Культурологічний підхід уможливує окреслення трьох основних взаємообумовлених проблемно-смислових аспектів освіти: особистісного росту (самовизначення, саморозвитку, самореалізації) за допомогою розвитку структур культурної діяльності, зрушень в особистісному культурному творчому досвіді, динаміці культури спілкування та комунікації, еволюції кола спілкування; зростання рівня культури (тобто якості й ступеня вираженості ціннісного змісту) окремих освітніх процесів, систем, спільнот; розвитку і зростання рівня культури освіти як галузі в цілому, зміни соціокультурного контексту освіти (його предметних, інформаційних і суб'єктивних середовищ, моделей, форм і механізмів організації).

Застосування культурологічного підходу розширює особистий інформаційний простір студента, допомагає сформувати вміння вирішувати різні типи навчально-пізнавальних завдань (розпізнавати і класифікувати різні явища і факти культури); виділяти й описувати моральні і естетичні складові в об'єктах культури; здійснювати пошук інформації; виділяти соціокультурні проблеми; поповнювати і перетворювати інформацію в залежності від конкретних завдань навчання; сформувати систему ціннісної орієнтації, соціально значущих мотивів поведінки та діяльності.

В основі роботи в багатонаціональному середовищі є «діалог культур». Технологію діалогічної взаємодії розглядає В. Біблер. Технологія В. Біблера на основі діалогічної навчальної взаємодії та введення в навчальну програму вивчення культур різних народів світу сприяє цілісному розумінню поступу культур різних народів, цивілізацій, дає змогу здобувачу освіти усвідомлювати важливість кожної особистості у долі людства, значущості суспільних змін [2].

Для ефективного функціонування в багатонаціональному середовищі звернемо увагу на умови формування людини, здатної до активної життєдіяльності в полікультурному просторі, що володіє розвиненим почуттям розуміння і повагою до інших культур, вмінням жити в мирі та злагоді з людьми різних національностей та віросповідань [15]. Запровадження культурологічного підходу є необхідною умовою для розвитку емоційної сфери студентів, утримання інтересу до навчання та засобом формування навичок адекватної комунікативної поведінки.

У контексті культурологічного підходу у професійній підготовці розглянемо міжпредметну координацію у навчанні професійних дисциплін та дисциплін загальногуманітарного циклу.

Р. Гришкова під «міжпредметною координацією має на увазі постійний динамічний багатосторонній зв'язок загальногуманітарних дисциплін та фахових дисциплін», що виступають замовниками спеціальних

знань, необхідних для підготовки до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі [4, с. 234].

Через взаємозв'язок навчальних дисциплін на закладах міжпредметної координації маємо можливість підготувати майбутніх фахівців до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі. Розуміння терміна «координація» та його роль з розвитком науки змінювались. У філософському енциклопедичному словнику під терміном «координація» розуміють узгодження, сполучення, упорядкування, у відповідності до дій, понять, складових частин чого-небудь. Координація в контексті управління навчальним процесом – це узгодження навчальних програм за суміжними дисциплінами з огляду на спільність трактування досліджуваних понять, явищ, процесів і часу їхнього вивчення, тобто ретельно розроблений взаємозв'язок навчальних предметів, що сприяє інтеграції знань [13]. Проблеми координації міжпредметних зв'язків в основному розглядають питання інтегрованого навчання, зокрема розширення міжкультурних знань і розвиток вмінь професійної взаємодії.

Розглядаючи міжпредметну координацію в контексті нашого дослідження, висунута педагогічна умова має забезпечити формування ціннісного ставлення до міжкультурних відмінностей представників різних культур в багатонаціональному середовищі.

Формування цінностей – процес багатогранний і складний. За словами О. Стасевської, яка досліджувала питання системи цінностей українського народу, – «Подолання кризи національної культури є встановлення відповідності її системи цінностей життєвим потребам людей» [1]. Науковці виокремлюють два підходи до розуміння суті поняття «цінність». Перший підхід має за основу матеріальні цінності, тобто сутність поняття акцентовано на матеріальну здатність речей, явищ, процесів ставати засобом задоволення потреб та інтересів суспільства, сприяти суспільному прогресу і всебічному розвитку особистості. Інший носить духовний характер і цінності, що важливі для життєдіяльності соціуму та окремої особистості. При чому для гармонійного розвитку людини та підготовки майбутнього фахівця і матеріальні, і духовні цінності мають рівноправний характер.

Встановлено, що специфічність усвідомлення об'єктів соціальної дійсності як цінностей передбачає наявність для цього особливих психологічних механізмів. На перший план виходить такий вид психологічного процесу, як оцінна діяльність людини, спрямована на засвоєння та усвідомлення об'єктивно змістовної сторони об'єкта чи предмета, на оцінювання їх властивостей з точки зору потреби, корисності, прийнятності для задоволення потреб та інтересів особистості, реалізації цілей її діяльності. Результат цієї оцінної діяльності – усвідомлення цінності й тим самим формування ціннісних орієнтацій та особливості ставлення [7].

Висунута нами педагогічна умова розвитку позитивної мотивації до взаємодії з представниками різних національностей в багатонаціональному середовищі включає в себе мотиви, інтереси, потреби та цінності, які спонукають до дій. Як вважає переважна більшість науковців, мотивація та внутрішні стимули являють собою основу психології особистості, зумовлюючи таким чином навчальну та практичну діяльність. Складовими позитивної мотивації є: мотивація міжкультурного спілкування, навчально-пізнавальна, професійна мотивації, мотивація досягнення результату. Умова направлена на побудову внутрішніх мотивів особистості, розуміння мети навчання, розуміння перспективи майбутньої професійної діяльності в контексті опануванням соціальним досвідом людства. Реалізація даної умови надає змогу оволодіти знаннями, уміннями та навичками в достатньому об'ємі та розвивати необхідні стимули для успішної професійної адаптації в нових умовах.

Отже, підготовка майбутніх фахівців до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі передбачає дотримання охарактеризованих у статті педагогічних умов, які забезпечують впровадження в освітній процес активних методів і сучасних форм навчання, міжпредметну координацію під час вивчення професійних та загальногуманітарних дисциплін, формування ціннісного ставлення та позитивної мотивації.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть // Вища освіта України. – 2001. – С. 6–12.
2. Библер В. С. Культура. Диалог культур: опыт определения // Вопросы философии. – 1989, № 6. – С. 31–43.
3. Гуревич П. С. Философия культуры. – М. : АО Аспект Пресс, 1994. – 315 с.
4. Гришкова Р. О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей : монографія. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 424 с.
5. Дудолодова А. В. Формування емоційної культури майбутніх перекладачів у фаховій підготовці: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Дудолодова Альона Василівна ; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2010. – 224 с.
6. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць. / за заг. ред. проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка ; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Вип. 42. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. – 196 с.
7. Ковалевський С. Цінності людини / С. Ковалевський, О. Медведєва, Г. Хаєт // Підручник для директора. – 2008. – С. 44–51.
8. Овсяннікова Т. В. Педагогические условия формирования межкультурной компетентности студентов / Т. В. Овсяннікова / Вектор науки ТГУ. 2(5). 2011. – С. 152–156.
9. Поликультурное образование: теоретико-методические аспекты : коллективная монография / науч. ред. М. В. Филатова. – Тула : Изд-во ТГПУ им. Л. Н. Толстого, 2011. – 109 с.
10. Профессиональная педагогика : учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. – М. : Ассоциация «Профессиональное образование», 1997. – 497 с.
11. Советский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1982. – 1271 с.

12. Словарь по профориентации и психологической поддержке. Кемеровский областной центр профессиональной ориентации молодежи и психологической поддержки населения, Томский центр профессиональной ориентации. Н. Е. Дружинин. 2003. [Электронный ресурс] / Н. Е. Дружинин // Режим доступа : <http://esta2011.h16.ru/spravinf/slovar/Ditionair.html>.
13. Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.
14. Хараджян Н. А. Педагогічні умови підготовки фахівців з економічної кібернетики засобами комп'ютерного моделювання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Хараджян Наталя Анатоліївна ; Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2010. – 287 с.
15. Цимбрило С. М. Полікультурне виховання студентів в умовах освітньо-виховного середовища вищого технічного навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Світлана Михайлівна Цимбрило – Ужгород, 2011. – 306 с.
16. Шевель Б. О. Формування фахових компетенцій майбутніх інженерів-педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... канд. педагог. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Б. О. Шевель; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2011. – 255 с.

Ю. М. Рябова,
ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПОДГОТОВКИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В МНОГОНАЦИОНАЛЬНОЙ БРЕДЕ

В статье рассмотрена характеристика педагогических условий подготовки к профессиональной деятельности в многонациональной среде. Автор статьи отмечает, что подготовка будущих специалистов к профессиональной деятельности в многонациональной среде предполагает соблюдение охарактеризованных в статье педагогических условий, обеспечивающих внедрение в образовательный процесс активных методов и современных форм обучения.

Ключевые слова: профессиональная подготовка; многонациональная среда; профессиональная деятельность; педагогические условия.

Yu. M. Ryabova,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine

PEDAGOGICAL CONDITIONS AS A COMPONENT OF PREPARATION FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN A MULTINATIONAL ENVIRONMENT

The article discusses the description of the pedagogical conditions of training for professional activity in a multinational society. The author of the article notes that the training of future specialists for professional activity in a multinational society envisages observing the pedagogical conditions described in the article, which ensure implementation of active methods and modern forms of education in the educational process.

Key words: professional training; multicultural society; professional activity; pedagogical conditions.

Рецензенти: *Мещанинов О. П.*, д-р пед. наук, професор;
Костєва Т. Б., канд. пед. наук, доцент кафедри.

© Рябова Ю. М., 2017

Дата надходження статті до редколегії 12.10.17